

Bogomtale: Hjerne, samhørighed, personlighed. Introduktion til neuroaffektiv udviklingspsykologi

Af Rina Mai Mikkelsen

arfilm og et debat-
ing i Danmark. Pro-
i co-produktion med

ge Brønholt (red.)
ng – en beslutningsmo-
eitze's Forlag.

Jørk Muff og Jytte
Netværksrådslagning
rtællinger fra et ud-
rådslagning for hjem-
ter SUS og KFUM's
k.

gjorde det – det kan
ng for hjemløse, So-
S og KFUM's So-
Publikationen kan
lk.

n. med fagene kom-
relancer.

Neuroaffektiv udviklingspsykologi er et nyt, spirende fagområde inden for psykologien. Den forsøger at integrere viden om hjernens udvikling og viden om børns udvikling repræsenteret ved forskere som bl.a. Antonio Damasio, Peter Fonagy og Allan Schore. Det teoretiske fundament er tilknytningsteori, som den er fremstillet af John Bowlby og Daniel Stern. Dermed er udgangspunktet mellem menneskelige relationers betydning for hjernens udvikling og dermed for dannelsen af personligheden.

Bogens ærinde

Forfatteren er privatpraktiserende psykolog Susan Hart. Susan Hart afholder jævnligt seminarer og kurser om neuroaffektiv udviklingspsykologi, som hun har omsat til 2 bøger, hvoraf den første "Hjerne, samhørighed, personlighed" omtales her. Den anden bog udkommer forventet i august måned i år og omhandler de videre perspektiver for neuroaffektiv udviklingspsykologi med henblik på bl.a. personlighedsdannelse og forståelse af psykiske lidelser. Susan Hart har tidligere været ansat inden for børnepsykiatrien på Gentofte Amts Sygehus, været leder af et dagbehandlingscenter for familier samt arbejdet i en socialforvaltning.

Forfatterens ærinde er at samle teorier om sammenhængen mellem hjernefunktioner, adfærd og personlighed og disse aspekters betydning for hjernens modning – dette i tæt samspil mellem det relationelle, sociale og fysiske/genetiske miljø. Hun pointerer, at bogen beskriver hypoteser – hypoteser der vil være foranderlige i takt med ny forskning inden for de forskellige fagdiscipliner, som denne nye teoridannelse hviler på. Det

324 sider, 350 kr.
Hans Reitzels Forlag, 2006.

er altså ikke en samlet og fasttømret teori med præcise svar på udviklingspsykologiske problemstillinger, men snarere et samlende udgangspunkt for en mere nuanceret forståelse for den ekstremt komplicerede proces at danne en personlighed.

Bogen består af 14 kapitler. Noget af stoffet er ganske kompliceret, men hvert kapitel kan læses for sig, hvilket betyder, at man fortsat kan

læse videre uden følelsen af "huller" i sin viden undervejs. Dette er bogens styrke, ligesom den er skrevet i tilgængeligt sprog på trods af kompleksiteten i dele af stoffet omkring hjernens opbygning og funktioner. Den røde tråd er dannelsen af personligheden, hvilken forfatteren formår at holde bogen igennem. Som andre fagbøger er den ligeledes anvendelig som opslagsbog, men man må forvente at skulle læse nogle afsnit og kapitler flere gange for at få det hele med.

Arv og miljø

Der har i de senere år, bl.a. indenfor (børne)psykiatrien, været et stigende fokus på medvirkende biologiske aspekter og årsager til forskellige psykiatriske symptombilleder og diagnoser. Dette fokus udspringer formentlig af det gammelkendte skisma i det psykologiske fagfelt, nemlig diskussionen om betydningen af arv kontra miljø for personlighedsudviklingen. Dette skisma har bl.a. betydet, at hovedvægten i perioder har svinget mellem enten en overvejende biologisk/genetisk forståelsesramme eller en miljømæssig forståelsesramme.

Denne gamle uenighed forsøger forfatteren med den neuroaffektive udviklingspsykologi at bygge bro imellem. Det første kapitel er dedikeret dette tema. En pointe i denne forbindelse er, at de genetiske forudsætninger, som vi fødes med, er ganske følsomme over for miljømæssige påvirkninger og har ofte karakter af dispositioner. Eller sagt på en anden måde: Arv er miljøreaktiv. I den forståelse giver det ikke længere mening at diskutere, hvorvidt arv eller miljø er den mest fremtrædende faktor i personlighedsudviklingen. Begge

dele indgår i et tæt samspil med hinanden i hjernens udvikling og i personlighedsdannelsen.

Den tredelte hjerne

Susan Hart tager udgangspunkt i Paul MacLeans model om den tredelte, hierarkisk opdelte hjerne. Denne model danner ramme for den neuroaffektive udviklingspsykologi. Der har været en del kritik af denne model af hjernens struktur som alt for simpel, men som forfatteren selv påpeger, er modellen kun landkort (en model af hjernen) og skal ikke forveksles med landskabet selv (den levende hjerne). Modellen anvendes her til at skabe en overskuelig organisering af hjernens mange komplicerede strukturer.

MacLeans model er inddelt i 3 overordnede strukturer: det autonome nervesystem (autonome funktioner som vejrtrækning, hjerterytme o.l. – den sansende hjerne), det limbiske system (sociale emotioner, indlærte reaktioner – den følende hjerne) og frontallapsystemet (højere mentale operationer, planlægning, bearbejdning af sanser og emotioner, refleksion o.l. – den tænkende hjerne).

Disse tre strukturer ses som et resultat af evolutionen og er i den menneskelige hjerne tæt forbundne og i konstant gensidig påvirkning af hinanden.

Samspil med miljøet

Fra et udviklingspsykologisk synspunkt er det interessant, at de tidligst udviklede strukturer i hjernen bliver indlemmet i strukturer, der udvikles senere hen, og der i denne proces foregår en gensidig påvirkning. Da hjernen er i tæt samspil

med miljøet er hjernens udvikling mellem spædbarnlige erfaringer og tidlige strukturer som basis for vi unge hjerne for stress, vil de hjerne således at de tilgængelig omsorg tillader grad af selvregulering er selvorganiserer sig selv på en hængig af interaktion på en anden må giverens evne til funktionen. Eksempel regulere sig i for man sig, at den skabes derimod skader i udviklingen for hjernens uuhensigtsmæssige uoprettelige.

Windows of

Udviklingen af i nærmest uendelige evne til tilpasning denne udvikling jøet. Med andre plasticitet, der n Denne plasticitet udvikling på den trængeligheden

i hinanden i hjer-
xdsdannelsen.

t i Paul MacLeans
isk opdelte hjerne.
r den neuroaf-
r har været en del
s struktur som alt
selv påpeger, er
lel af hjernen) og
bet selv (den le-
les her til at skabe
ernens mange

3 overordnede
ystem (autonome
rterytmie o.l.
iske system (so-
ner – den følede
jere mentale
jdnng af san-
den tænkende

resultat af
elike hjerne tæt
påvirkning af

unkt er det
e strukturer i
arer, der udvik-
es foregår en
r i tæt samspil

med miljøet er stimulering afgørende for hvordan hjernens udvikling forløber. I det nære samspil mellem spædbarn og omsorgsgiver virker de tidligere erfaringer direkte ind på udviklingen af de tidlige strukturer i hjernen og indlejres hermed som basis for videre udvikling. Udsætter man den unge hjerne for utilstrækkelig omsorg og tidlig stress, vil de hjernemæssige strukturer forandres, således at de tilpasser sig hertil. Eller "tilstrækkelig omsorg tillader hjernen at udvikle en højere grad af selvregulerende færdigheder..." Hjernen er selvorganiserende, men evnen til at organisere sig selv på en hensigtsmæssig, fleksibel måde er afhængig af interaktion med omverdenen eller sagt på en anden måde: afhængig af miljøets/omsorgsgiverens evne til at regulere og tilpasse interaktionen. Eksempelvis kan spædbarnet ret hurtigt regulere sig i forhold til lys/mørke, men forestiller man sig, at denne regulering ikke understøttes, skabes derimod forstyrrelser i denne evne. Tidlige skader i udviklingen har alvorlige konsekvenser for hjernens udvikling. Men det betyder ikke, at u hensigtsmæssige påvirkninger på udvikling er uoprettelige.

Windows of opportunity

Udviklingen af hjernestrukturer synes at have nærmest uendelige variationsmuligheder og en evne til tilpasning, der er forudsætningen for, at denne udvikling overhovedet kan påvirkes af miljøet. Med andre ord rummer nervesystemet en plasticitet, der muliggør udvikling livet igennem. Denne plasticitet er et tveægget sværd, da optimal udvikling på den ene side er afhængig af gennemtrængeligheden i nervesystemet for at opnå opti-

mal stimulation; på den anden side betyder gennemtrængeligheden samtidig, at udviklingen af nervesystemet er meget sårbar over for skadelig og utilstrækkelig stimulation. Ligeledes tyder nyere forskning på, at der er særlige sensitive perioder – windows of opportunity – i udviklingen, hvor der er særligt gunstige vilkår for indlæring af nye kompetencer. For eksempel oplever det lille barn separationsangst i 6-8 mdr.s alderen, hvor det er særligt sårbart over for separation fra omsorgspersonen. Samtidig er det det tidspunkt i barnets udvikling, hvor det udvikler en spirende objektkonstans – at ting/personer kan være til stede, uden at være synlige for barnet (en mor der går i køkkenet uden for barnets synsvidde f.eks.).

Spejlneuroner

Betydningen af interpersonelle relationer for dannelsen af personlighed er uafvendelig. Der er foretaget mange undersøgelser af konsekvenser af utilstrækkelig omsorg/tilknytning for udvikling. De klassiske er forsøgene med Harlows aber og René Spitz' observationer af depriverede spædbørn på bl.a. børnehjem. Ifølge Daniel Stern "er vi alle født til at deltage i hinandens nervesystem" – dette foregår bl.a. ved imitation, affektiv afstemning o.l. Man har for nylig opdaget de såkaldte spejlneuroner. De er nerveceller, der formodes at spille en særlig rolle i forbindelse med imitation. I forsøg med aber opdagede man, at bestemte nerveceller var aktive, både når aben udførte en bestemt handling, men også når den blot observerede andre udføre samme handling. På den måde er vi i stand til at sanse andre og så at sige være til stede i hinandens nervesystemer.

Disse temaer er bare nogle af dem, vi får præsenteret i bogen. Hvordan selve processerne foregår, og hjernestrukturerne bliver til, bliver naturligvis gennemgået i bogen. Den tredelte hjerne som i modellen ovenfor bliver gennemgået i 3 særskilte kapitler. Læseren får ligeledes viden om kønshormoners betydning for udviklingen, den horisontalt opdelt hjerne (højre-venstre hjernehalvdel), forskellige hukommelsessystemer og deres betydning for personlighedsdannelse, samt til slut om fornemmelsen af et selv igennem en selv/personlighedsstruktur, der tidligt bliver grundlagt i samspil med andre mennesker.

Der er en lang række implikationer og aspekter i bogen, som har betydning for en mere nuanceret forståelse af udviklingspsykologiske problemstillinger, som f.eks. adfærdsproblemer, følelsesmæssig "fejludvikling", personligheds-

mæssige vanskeligheder etc. hos børn og unge. Ligeledes vil det få betydning for, hvordan vi som behandlere forstår og forholder os til de børn og familier, vi møder i vores arbejde. Nogle kritikere vil måske mene, at vi atter engang bevæger os "tilbage" til at bebrejde forældrene børnenes vanskeligheder, men bogen viser netop, at det forholder sig anderledes og ganske mere komplekst end som så. På den baggrund er det konstateringen, at forfatteren er lykkedes med sit projekt – at beskrive grundlaget for dannelsen af personligheden gennem interpersonelle relationer og udviklingen af hjerneprocesser.

Oplysninger om forfatteren

Susan Hart er cand.psych. og krops- og gestaltterapeut. Har arbejdet som psykolog inden for både voksen-, børne- og familieområdet.
hjemmeside: www.neuroaffect.dk.

Vejledning til forfatteren

Formålet med tidsskriftet er at give psykologiske synsvinkler på den dagligdag kan stilles op som emner og problemer, som kan diskuteres og diskuteres sig med. Redaktionen vil gerne modtage idéer og ideer. Bøger og artikler af ansvarshavende redaktør.

Manuskripter sendes til redaktionen pr. e-mail til allanw@ruc.dk.
Allan Westerlin
Vibygårdsvej 7
4130 Viby Sjælland
allanw@ruc.dk

Manuskriptet

Teksten må fylde mindst 10 sider (inkl. titel og lettilgængeligt og klart læseligt og ikke sættes op, det vil sige mange fremhævelser og understreger (gerne flere underoverskrifter og side er passende). (Overskrift, undgå fordefiner og forkortelser). Undgå fodnoter og referencer; hvis du vil have referencer, f.eks. »den norske psykolog har sagt...« Brug gerne mindst 2-3 centrale referencer. Vær ikke for bleg og bedre end 10. Hvis du har flere selvvalgte referencer, da hellere flere selvvalgte referencer end tema.